

فصل چهارم

پیشینه تاریخی و مفاخر استان بوشهر

درس ۱۰ پیشینه تاریخی استان

وجه تسمیه بوشهر

بوشهر، از قدیمی‌ترین ایام تاکنون نام‌های گوناگون داشته است. در دوره ایلامی، آن را لیان می‌نامیدند. در زمان اردوکشی نئارخوس (نئارک) - دریاسالار اسکندر مقدونی - مسامبریا (Mesamberia)، و در روزگار حکمرانی سلوکیان بر ایران، انطاکیه پارس خوانده می‌شد. در منابع عصر ساسانی آن را بخت اردشیر و ریواردشیر Rivardshir می‌نامیدند. در دوره اسلامی نام آن به صورت ریشهر، راشهر، زبصهر، راکسل Raxel، بندر نادریه، ابوشهر و سرانجام بوشهر آمده است. گمان می‌رود یاقوت حموی، نخستین کسی باشد که از بوشهر قدیم نام برده است. برخی از صاحب‌نظران معتقدند که «بوشهر» دگرگون شده نام قدیم این شهر در دوره ساسانی «ریواردشیر» می‌باشد.

شکل ۱-۱۰ - خشت نبشته ایلامی (لیان)

پیشینه تاریخی استان بوشهر

دوره باستان: استان بوشهر در کرانه شمالی خلیج فارس، یکی از مراکز قدیمی تمدن ایران زمین به‌شمار می‌رود. براساس کاوش‌های باستان‌شناختی در دوره ایلامی، لیان که بر سر راه شوش به موهنجودارو (پاکستان امروزی) قرار داشته، پل ارتباطی این امپراتوری با نواحی اقیانوس هند و جنوب شرقی آسیا بوده است. در زمان هخامنشیان، پادشاهان این سلسله کاخ‌ها و معابد چندی در نواحی اطراف بوشهر و نیز دشتستان کنونی بنا کردند. سلوکی‌ها هم در جایگاه بوشهر کنونی، انطاکیه پارس را ساختند که مدت‌ها از رونق و آبادی برخوردار بود. در زمان ساسانیان، بوشهر قدیم مورد توجه و عنایت خاصی بود. فرمانروایان ساسانی در آنجا قلعه‌ای استوار و عظیم بنا کردند که آثار و ویرانه‌های آن هنوز با برجاست. همچنین در منطقه دشتستان بناهایی ساختند که از جمله می‌توان به کوخ اردشیر در منطقه پشت پر اشاره کرد.

شکل ۲-۱۰- سرستون‌های کاخ کوروش در چرخاب برازجان

دوره اسلامی: یاقوت حموی، ابن خردادبه و بلاذری تصرف مناطقی چون توز، سینیز و راشهر را در کوره اردشیرخوره و شاپورخوره با اختلاف نظر بین سال‌های ۱۶ تا ۱۹ قمری ذکر کرده‌اند. بلاذری، تصرف ریشهر را به دست عثمان ابن ابی العاص در سال ۱۹ هـ. ق/۶۴۰ م ذکر می‌کند. سردار معروف ایرانی که در مقابل اعراب مسلمان مقاومت می‌کرد، شهرک نام داشت. برای تسخیر شهر، جنگ شدیدی در گرفت که شهرک و فرزندش به قتل رسیدند و ریشهر با تلفات زیادی تسلیم شد. بلاذری، این فتح را در دشواری و کثرت غنایمی که به دست مسلمانان افتاد، با فتح قادسیه مقایسه کرده است.

برای مطالعه

استان بوشهر در عصر جدید

از تاریخ شهر بوشهر در دوره حکومت‌های متقارن اطلاعات زیادی در دست نیست، قدر مسلم پس از فتح ریشهر، این شهر مرکزیت و اهمیت خود را برای چند قرن از دست داد و شهرهایی مانند سیراف، سینیز، مهربان، جنابه (گناوه امروزی) و توز جای آن را گرفت.

در دوره حکومت شاهان صفوی و در روزگار شاه اسماعیل اول بار دیگر نام بوشهر به صورت راکسل raxel یا ریشهر در منابع تاریخی پرتغالی‌ها به چشم می‌خورد. همچنین در روزگار شاه تهماسب صفوی (اول)، بار دیگر از ناحیه ریشهر نام برده شده است.

تاریخ جدید بوشهر، با پادشاهی نادر شاه افشار (۱۱۴۸-۱۱۶۰ ق/ ۱۷۳۶-۱۷۴۷ م) شروع می‌شود. نادر و سیاست دریایی او در مبارزه با عثمانی‌ها و گسترش قلمرو دریایی او در خلیج فارس سبب شد تا شهر بوشهر مورد توجه قرار گیرد. نادرشاه، بوشهر را که نام آن را به (بندر نادریه) تغییر داده بود، به صورت یک مرکز کشتی‌سازی و پادگان نظامی درآورد. با مرگ نادر، سپاه دریایی او میان حکام بوشهر و بندرعباس تقسیم شد. شیخ ناصر خان آل مذکور که ناخدا باشی کشتی‌های نادر بود، حکومت قدرتمندی با عنوان (خاندان آل مذکور) پدید آورد که صد سال بر بوشهر حکومت کردند. در دوران حاکمیت او و فرزندش شیخ نصر، بوشهر رو به عمران و آبادی گذاشت و روابط تجاری گسترده‌ای با انگلیسی‌ها و دیگر اروپائیان برقرار شد.

شکل ۳-۱۰- ساحل بوشهر

در دوران کریم خان زند (۱۱۶۴-۱۱۹۳ ق/ ۱۷۵۱-۱۷۷۹ م)، بار دیگر آرامش در ایران برقرار شد و با پایان یافتن هرج و مرج ناشی از مرگ نادر، بوشهر وارد مرحله جدیدی از تاریخ خود شد. جابه‌جایی مرکز قدرت ایران از خراسان به شیراز سبب شد تا بوشهر که به شیراز نزدیک بود، بندر اصلی بازرگانی ایران شود. کمپانی هند شرقی انگلیس که در بندرعباس و دیگر بنادر ایران با مشکلاتی مواجه شده بود، بوشهر را به عنوان پایگاه اصلی بازرگانی خود در خلیج فارس برگزید.

استان بوشهر در دوره معاصر: با مرگ کریم خان زند و شکست جانشین او لطفعلی خان زند از آقا محمد خان قاجار، بوشهر وارد مرحله دیگری از تاریخ خود شد. در زمان فتحعلی شاه قاجار که انگلستان نفوذ خود را در هند گسترش داده بود، در سال ۱۲۲۷/۱۸۱۲ ه. ق دفتر نمایندگی سیاسی خود را در بوشهر تأسیس کرد. حضور فعال انگلستان در بوشهر زمینه‌ساز حضور دیگر دولت‌های اروپایی شد. برخی از دولت‌های اروپایی مانند هلند، فرانسه، روسیه، آلمان، سوئد، آمریکا، نروژ، ایتالیا و عثمانی

کنسولگری‌های خود را در بوشهر تأسیس کردند. به دنبال حضور نمایندگی‌های سیاسی کشورهای خارجی و فعالیت بازرگانان ایرانی و خارجی، بوشهر بندر اصلی و عمده سراسر خلیج فارس شد.

بحث کنید

- ۱- پیشینه باستانی استان بوشهر را تهیه و در کلاس ارائه نمایید.
- ۲- آثار تاریخی استان بوشهر را در دوره قاجار معرفی نمایید.
- ۳- مشاهیر و مفاخر استان بوشهر در عرصه تاریخ‌نگاری و ادبیات را معرفی و در کلاس ارائه نمایید.

شکل ۴-۱- بافت قدیم بوشهر

بیشتر بدانیم

از هنگام به قدرت رسیدن قاجاریه، به مدت یک قرن و نیم، بندر بوشهر مهم‌ترین بندر تجاری ایران بود. در دوره قاجار، بوشهر چهار بار مورد هجوم قرار گرفت. نخستین رویارویی مردم بوشهر با انگلیسی‌ها در زمان محمدشاه قاجار به سال ۱۲۵۳ هـ. ق/ ۱۸۳۷ م اتفاق افتاد که مردم بوشهر به فتوای روحانی برجسته آن زمان شیخ حسن آل عصفور با انگلیسی‌ها درگیر شدند.

دومین رویارویی به سال ۱۸۵۶ م/ ۱۲۷۲ هـ. ق در زمان ناصرالدین شاه قاجار روی داد. به دنبال هجوم نیروی دریایی انگلیس به بوشهر تفنگچیان سرهنگ باقرخان تنگستانی و مردم بوشهر به مقاومت پرداختند. پس از کشته شدن احمدخان تنگستانی و شکست نیروهای ایرانی، بندر بوشهر به اشغال قوای انگلیس درآمد. سومین رویارویی مردم بوشهر با نیروهای انگلیس در دوران مشروطه و استبداد صغیر اتفاق افتاد. آیت‌الله سیدمرتضی مجتهد اهرمی با پیروی از فتاوی علمای نجف به همراه رئیس علی دلواری بوشهر را به مدت دو ماه به تصرف در آورد. دولتمردان انگلیس که منافع تجاری خود را در خطر می‌دیدند با همکاری عوامل استبداد داخلی در بندر بوشهر نیروی نظامی پیاده کرده و

پس از شکست آزادی خواهان بوشهر، بر اوضاع این شهر مسلط شدند. آخرین مرحله از دخالت های نظامیان انگلیس در بوشهر در دوران جنگ جهانی اول و به دنبال نقض بی طرفی ایران اتفاق افتاد که انگلیسی ها در رمضان سال ۱۳۳۳ قمری بوشهر را اشغال کردند و در نتیجه رئیس علی دلواری و همزمانش تا پای جان با متجاوزان بیگانه به مبارزه برخاستند و در این راه شهدای ارجمندی تقدیم دین و میهن کردند. در این مرحله علمای بزرگی چون آیت الله سید عبدالله مجتهد بلادی بوشهری و حجة الاسلام محمد حسین برازجانی علیه انگلیس اعلام جهاد کردند.

با پایان یافتن جنگ جهانی اول و خروج انگلیسی ها و دیگر اروپائیان از بوشهر و ظهور رضاشاه پهلوی در صحنه سیاسی ایران، به دلیل رویکرد این شاه به بندر خرمشهر و تأسیس راه آهن سراسری، بندر بوشهر رو به افول گذاشت و رفته رفته از رونق بازرگانی و تجاری آن کاسته شد.

در فاصله سال های حکومت پهلوی دوم بار دیگر گنجایش بارگیری اسکله بندر بوشهر افزایش یافت، تأسیسات نظامی دریایی و هوایی گسترش یافت و نخستین تأسیسات هسته ای ایران با کوشش آلمانی ها در بوشهر تأسیس شد.

مبارزات مردم بوشهر با رژیم شاهنشاهی

مردم استان بوشهر نیز مانند دیگر شهرهای ایران از آغازین روزهای نهضت امام خمینی (ره) به مبارزه با رژیم استبدادی محمدرضا شاهی اقدام کرده و در این راستا ۱۷ شهید تقدیم انقلاب اسلامی کردند که از چهره های شاخص این مبارزات می توان به روحانی شهید حجة الاسلام ابوتراب عاشوری و شهیده سمنبر عالی پور از دیر اشاره کرد.

شکل ۶-۱- شهیده سمنبر عالی پور

شکل ۵-۱- شهید ابوتراب عاشوری

شهید صادق میگلی نژاد از دانش‌آموزان مدرسهٔ سعادت بود که در آغازین روزهای قیام مردم بوشهر علیه رژیم محمدرضا پهلوی در تاریخ ۱۳۵۷/۸/۱۷ در جمع شاگردان به شهادت رسید.

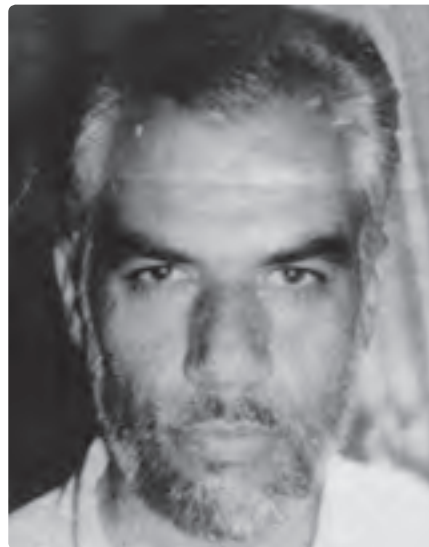

شکل ۷-۱- شهید صادق میگلی نژاد

شهیدان عباس حیدری نمایندهٔ مردم بوشهر و میربهبزاد شهریاری نمایندهٔ مردم رودباران (دشتی، تنگستان، کنگان و دیر) در اولین دورهٔ مجلس شورای اسلامی بودند که در تاریخ ۷ تیرماه ۱۳۶۰ در حادثهٔ انفجار دفتر مرکزی حزب جمهوری اسلامی توسط ایادی استکبار به شهادت رسیدند.

شکل ۹-۱- شهید میربهبزاد شهریاری

شکل ۸-۱- شهید عباس حیدری

در تاریخ ۳۱ شهریورماه ۱۳۵۹ رژیم بعثی عراق به طور هماهنگ فرودگاه‌های مهم کشور را مورد تجاوز هوایی قرار داد که فرودگاه بوشهر نیز مقارن ساعت ۱۴ مورد حمله قرار گرفت و خساراتی به باند فرودگاه و منازل مسکونی مردم وارد آمد. مردم استان بوشهر از کوچک و بزرگ با تشکیل هسته‌های خودجوش و ایجاد سنگر در سواحل خلیج فارس آمادگی خود را برای دفاع از کشور به نمایش گذاشتند.

شکل ۱۰-۱- سرلشکر خلبان شهید سید علی‌رضا یاسینی

با تجاوز نیروهای زمینی رژیم بعث عراق به مرزهای ایران، مردم استان بوشهر هم همانند دیگر مردم شهرهای ایران با پیروی از فرامین رهبر کبیر انقلاب عازم جبهه‌های جنگ تحمیلی شده و شهدای گرانقدری تقدیم دین و میهن کردند. در این راستا در ازای هشت سال دفاع مقدس استان بوشهر حدود ۹۰۰۰۰ بار اعزام نیرو به جبهه‌های جنگ داشت و ۲۰۹۸ شهید، ۵۷۳۷ جانباز و ۴۴۲ آزاده تقدیم ایران و اسلام کرد.

همچنین بندر بوشهر و جزیره خارک از مناطق راهبردی بودند که به دلیل حملات مداوم هواپیماهای عراقی تا پایان جنگ عرصه تاخت و تاز نیروی هوایی عراق بودند و بر اساس اسناد موجود هواپیماهای عراق قریب ۲۸۳۴ بار هجوم هوایی به جزیره خارک داشتند، اما با همت غیور مردان مهندسین نفت حتی برای یک هفته مداوم هم در جریان بارگیری و صدور نفت به کشورهای خارجی خللی ایجاد نشد و آن جانبازان، برگ زرینی در تاریخ جمهوری اسلامی ایران از خود به یادگار گذاشتند.

تحقیق کنید

- درباره تعدادی از شهدای محل زندگی‌تان تحقیق و اسامی آنان را در کلاس ارائه نمایید.
- درباره بافت تاریخی محل زندگی‌تان تحقیق و نتیجه آن را در کلاس گزارش نمایید.

فعالیت

درباره مناطق تاریخی سیراف، سینیز، مهروبان، جتّابه، توز و پشت پر تحقیق و در کلاس گزارش نمایید.

شکل ۱۱-۱۰ ساحل بوشهر

بیشتر بدانیم

شکل ۱۲-۱۰ شهید ناخدا
محمد ابراهیم همتی

در دوران تجاوز هشت ساله عراق به ایران اسلامی، مردم استان بوشهر هم مانند دیگر شهرهای ایران به دفاع از مرزهای کشورمان به خصوص مرزهای دریایی پرداختند. نیروی دریایی بوشهر در آغازین سال‌های جنگ با نابود کردن نیروی دریایی عراق، کنترل این آبراه مهم جهانی را در اختیار گرفت. در این راستا ناخدا محمد ابراهیم همتی و دیگر پرسنل ناوچه پیکان حماسه‌ای بزرگ آفریدند. آنان با مقاومت و جان‌فشانی ضربات سختی بر نیروی دریایی عراق وارد کردند و با شهادت خود درس خوبی به متجاوزان آموختند.

شکل ۱۳-۱۰ شهید علیرضا ماهینی

سردار شهید اسلام، علی‌رضا ماهینی، یکی از مجاهدان بزرگ منطقه جنوب (بوشهر) بود که با شروع جنگ تحمیلی به جبهه‌های جنگ رهسپار شد و تا زمان شهادت در کنار شهید مصطفی چمران فرماندهی گروهی از مبارزان جنگ‌های نامنظم را عهده‌دار بود. وی سرانجام در تاریخ ۲۳ بهمن سال ۱۳۶۰ ه.ش در حالی که فرمانده گردانی از نیروهای مردمی را بر عهده داشت در تنگه جزابه به شهادت رسید.

شکل ۱۴-۱۰- شهید خضر نامور

شهید خضر نامور فرزند حاج محمود، خواهرزاده شهید رئیس علی دلواری در سال ۱۳۴۱ خورشیدی متولد شد. در فاصله سال‌های ۱۳۶۰-۱۳۵۹ خورشیدی در مدرسه راهنمایی بوالخیر از توابع بخش دلواری در پست معلم امور تربیتی به کار مشغول شد. این شهید بزرگوار در تاریخ ۱۳۶۱/۱/۷ در عملیات غرورآفرین فتح‌المبین در منطقه شوش به شهادت رسید.

شکل ۱۵-۱۰- شهید صادق گنجی

شهید صادق گنجی در تاریخ ۶ اردیبهشت ماه سال ۱۳۴۲ ه.ش دیده به جهان گشود. در سال ۱۳۵۹ ه.ش با آغاز جنگ تحمیلی به عنوان مبلغ به جبهه‌ها اعزام شد و به صورت غیرمستمر به مدت بیست ماه در جبهه‌های مختلف حضور یافت. در سال ۱۳۶۵ ه.ش به همراه خانواده عازم کشور پاکستان شد تا در شهر لاهور مسئولیت نمایندگی فرهنگی جمهوری اسلامی ایران را به عهده گیرد.

شهید گنجی پس از قریب به چهار سال فعالیت فرهنگی در روز چهارشنبه مورخ ۱۳۶۹/۹/۲۸ در شهر لاهور توسط دو نفر از نیروهای طرفدار وهابیون پاکستان به شهادت رسید. نیروهای آمریکایی که از حامیان صدام حسین در حمله به ایران بودند در کنار کمک‌های تسلیحاتی، مالی و اطلاعاتی به رژیم بعث عراق در خلیج فارس هم مداخله کرده

و با رزمندگان اسلام به نبرد پرداختند. یکی از این درگیری‌های مهم در شب ۱۶ مهرماه ۱۳۶۶ اتفاق افتاد که تعدادی از رزمندگان منطقه دوم دریایی سپاه استان بوشهر به مقابله با بالگردها و ناوهای آمریکایی پرداخته و در این راستا ضمن وارد کردن خساراتی به بالگردهای آمریکایی هفت نفر از رزمندگان اسلام نیز به شهادت رسیدند که تماشای پنج نفر از آنان در کتاب آمده است.

شهدای نبرد با آمریکا در خلیج فارس

شکل ۱۸-۱۰- شهید مجید مبارکی

شکل ۱۷-۱۰- شهید نادر مهدوی

شکل ۱۶-۱۰- شهید بیژن گرد

شکل ۲۰-۱۰- شهید غلامحسن توسلی

شکل ۱۹-۱۰- شهید نصرالله شفیعی

بیشتر بدانیم

بندر بوشهر، یکی از شهرهای ایران است که به شهر اولین‌ها مشهور است. در این بندر قدیمی ایران در دوره معاصر (فاجار)، اولین خط تلگراف بی‌سیم، اولین اداره پست، اولین قطار بین شهری، اولین کارخانه یخ‌سازی، یکی از اولین مدارس جدید ایران (مدرسه سعادت)، اولین کارخانه برق، اولین خط هوایی پستی و مسافری (یونکرس آلمان) و اولین زمین ورزشی فوتبال و تنیس راه‌اندازی شد.

مدرسه سعادت مظفری در سال ۱۳۱۷ ه.ق/۱۲۷۸ ه.ش در بندر بوشهر تأسیس شد. این مدرسه یکی از جدیدترین مؤسسات آموزشی ایران است که معلمان و شاگردان آن در سال‌های بعد در اهواز، خرمشهر، بندرعباس، بندر لنگه، آبادان، نجف اشرف و بحرین مدارس جدیدی ایجاد کردند و به همین دلیل به مادر مدارس جنوب ایران مشهور است.

شکل ۲۱-۱۰- مدرسه سعادت بوشهر (تأسیس ۱۳۱۷ قمری)

دروس ۱۱ مشاهیر و مفاخر استان

شکل ۱-۱- آیت‌الله سیدعبدالله مجتهد
بلادی بوشهری

استان بوشهر در کنار آب‌های نیلگون خلیج فارس یکی از مراکز قدیمی تمدن ایران زمین است که در عرصه‌های گوناگون علمی، فرهنگی و مذهبی افتخارآفرین بوده است. در کنار مشاهیر و مفاخر ایران زمین، بوشهر هم مفتخر به بزرگانی است که در حیطه کاری، زندگی و آسایش خود را وقف بهتر زیستن هموعان کرده‌اند و در این راستا منشأ تحولات عمیق علمی، فرهنگی و مذهبی شده‌اند.

آیت‌الله سیدعبدالله مجتهد بلادی بوشهری: از بزرگان مذهبی و دانشمندان

فرهیخته استان بوشهر آیت‌الله سیدعبدالله مجتهد بلادی بوشهری است. او فرزند سلطان‌العلماء حاج سید ابوالقاسم بوشهری از فقها و دانشمندان برجسته جنوب کشور است که در سال ۱۲۹۱ قمری در نجف اشرف متولد شد. در سال ۱۳۰۰ قمری که ۹ سال داشت به بوشهر آمد و دروس مقدماتی و حوزوی را دنبال کرد و علاوه بر آنها، علم طب، ریاضیات و زبان انگلیسی را نیز نزد استادان فن آموخت. برای ادامه تحصیل به نجف رفت و نزد علمای طراز اول شیعه دروس سطح و دوره خارج فقه را طی کرد. هنگام اشغال بوشهر در سال ۱۳۳۳ ه.ق با

رئیس علی دلواری و سایر مبارزان علیه انگلیسی‌ها همکاری کرد. آیت‌الله بلادی در سال ۱۳۷۲ قمری در سن ۸۱ سالگی در بوشهر درگذشت. او در طول عمر خود بیش از ۶۱ جلد کتاب و رساله به رشته تحریر در آورد.

رئیس‌علی دلواری: رئیس‌علی دلواری فرزند زایر محمد از بزرگان و سرداران مبارزه با استعمار انگلیس در دوران جنگ

جهانی اول در سال ۱۲۹۹ ه.ق/ ۱۲۵۹ ه.ش در قریه دلوار از توابع تنگستان ساحلی پا به عرصه حیات گذاشت. هنگامی که در

شکل ۱-۲- مجسمه شهید رئیس‌علی دلواری نماد مقاومت مردم بوشهر

دوران جنگ جهانی اول انگلیسی‌ها قصد اشغال بوشهر را داشتند، همراه با چند تن از خوانین محلی، مانند خالو حسین دشتی، شیخ حسین خان چاهکوتاهی، غضنفرالسلطنه برازجانی و زایر خضر خان اهرمی به مبارزه با آنها برخاست. رئیس‌علی در شب ۲۳ شوال ۱۳۳۳ ه.ق / ۱۱ شهریور ۱۲۹۴ ه.ق/ ۳ سپتامبر ۱۹۱۵ میلادی در حالی که در سنگر مبارزه علیه انگلیسی‌ها در منطقه تنگک به سر می‌برد بر اثر تیراندازی یکی از مزدوران داخلی به شهادت رسید. رئیس‌علی هنگام شهادت ۳۴ سال داشت.

شکل ۳-۱۱- آیت‌الله سیدمرتضی
مجتهد اهرمی رهبر مشروطه‌خواهان بوشهر

عَلَمُ الْهُدَى: از دیگر مفاخر استان بوشهر سیدمرتضی مجتهد اهرمی مشهور به عَلَمُ الْهُدَى است که در دوران مشروطه، رهبری مردم بوشهر را عهده‌دار بود و در جریان جنگ جهانی اول به حمایت از مجاهدان و مبارزان تنگستانی، دشتی، دشتستانی و بوشهری اقدام نمود.

استان بوشهر این افتخار را هم دارد که تعدادی از شعرای تأثیرگذار در تاریخ ادبیات ایران از این منطقه برخاسته‌اند. محمدعلی دشتی مشهور به فایز دویستی سرای جنوب، سید بهمنیار بردخونی مشهور به مفتون، محمدخان دشتی، میرزا حسین معتقد اهرمی، منوچهر آتشی، محمدرضا نعمتی‌زاده از جمله این بزرگان هستند.

در عرصه تاریخ‌نگاری معاصر ایران هم، پژوهشگران بزرگی از این خطه، پا به عرصه حیات نهاده‌اند که از جمله می‌توان به اسماعیل رابین، محمدحسین رکن‌زاده آدمیت، میرزا جعفر حقایق‌نگار خورموجی، علی‌مراد فراشبندی و اسماعیل نوری‌زاده بوشهری اشاره کرد.

از مشاهیر و نام‌آوران دیگر استان بوشهر که در حوزه ترجمه تأثیرگذار بوده‌اند؛ بزرگانی چون نجف دریابندری، عبدالحسین شریفیان و حسن زنگنه را می‌توان نام برد.

همچنین در تاریخ ادبیات معاصر ایران چهره‌های ماندگاری از استان بوشهر برخاسته‌اند که از جمله باید به میرزا محمدحسین فاضل‌جمی، رسول پرویزی و صادق چوبک اشاره کرد.

از دیگر مشاهیر استان بوشهر عبدالرحیم جعفری، حاج‌علی مرادی، شیخ عبدالکریم سعادت و شیخ محمدحسین سعادت می‌باشند.

تحقیق کنید

تعدادی از مشاهیر و مفاخر شهرستان خود را نام ببرید که در عرصه‌های گوناگون فکری، فرهنگی، سیاسی و مذهبی در تاریخ ایران تأثیرگذار بوده‌اند.

فصل پنجم

توانمندی های استان بوشهر

درس ۱۲ قابلیت‌ها و جاذبه‌های گردشگری استان

تصاویر زیر جاذبه‌های گردشگری استان را نشان می‌دهد.

شکل ۱-۱۲- جاذبه‌های گردشگری استان

گردشگری

گردشگری و استفاده از اوقات فراغت به‌عنوان ابزاری روحیه‌ساز و مفرح در جهت رضایت انسان امروز به‌منظور افزایش کیفیت زندگی و توجه به نیازهای ثانویه نوع بشر شناخته می‌شود.

گردشگری در عصر حاضر به‌عنوان صنعت بدون دود، منبع درآمد سرشار در تجارت جهانی و عنصر مهمی در بهبود و تنظیم موازنه بازرگانی و تراز پرداخت‌های بسیاری از کشورها شده است.

همچنین صنعت گردشگری علاوه بر منافع سرشار اقتصادی از عوامل مؤثر در تبادلات فرهنگی بین کشورهاست و به‌عنوان گسترده‌ترین صنعت خدماتی جهان حائز جایگاه ویژه‌ای است.

استان بوشهر به‌دلایل سابقه طولانی تاریخی (حداقل سه هزار سال) و همچنین شرایط طبیعی و جغرافیایی، قرار گرفتن در جنوب ایران و دارا بودن جاذبه‌های طبیعی و انسانی مانند، هوای معتدل بهاری در فصول زمستان و پاییز، سواحل طولانی و زیبا در کنار خلیج فارس، وجود جزایر مسکونی و غیر مسکونی، کوه‌ها، غارها، چشمه‌های آب گرم، آبشارها، نخلستان‌های وسیع و متراکم به اضافه آثار باستانی و تاریخی و اماکن مذهبی، آداب و رسوم، همچنین تأسیسات عظیم گازی و پتروشیمی در عسلویه، نیروگاه اتمی بوشهر و پالایشگاه عظیم فجر جم و... سبب شده تا این استان یکی از مناطق مهم گردشگری ایران به‌شمار آید.

جاذبه‌های گردشگری استان به دو دسته طبیعی و انسانی تقسیم می‌شوند:

الف) جاذبه‌های طبیعی

۱- دریا و سواحل: استان بوشهر با بیش از ۷۰۰ کیلومتر یکی از طولانی‌ترین و متنوع‌ترین سواحل را در شمال خلیج فارس

در اختیار دارد، چنان‌که سواحل بندر بوشهر، گناوه، دیلم، ریگ، ماسه‌ای، سواحل سیراف (طاهری)، نای‌بند، عسلویه، صخره‌ای و سواحل جزیره خارک مرجانی از زیبایی خیره‌کننده برخوردارند. این سواحل در نیمه دوم سال با توجه به شرایط آب و هوایی مناسب از ظرفیت بالایی برای ورزش‌های آبی برخوردار است که می‌تواند پذیرای گردشگران زیادی باشد.

شکل ۲-۱۲ - قایقرانی یکی از جاذبه‌های ساحلی استان

شکل ۳-۱۲- استفاده از پتانسیل سواحل و دریا برای توسعه گردشگری - (بندرگناوه)

۲- کوه‌ها : بخش اعظم نواحی شمال شرقی و شرق استان را کوه‌های کم ارتفاع و بلند در بر گرفته که امکانات متنوعی برای فعالیت‌های گردشگری و علمی فراهم نموده است. از آن میان می‌توان به کوه «نمک» یا گنبد نمکی در جاشک (حد فاصل شهرستان دیر و دشتی) اشاره نمود که به‌عنوان یک پدیده کم‌نظیر و فوق‌العاده زیبا و حیرت‌انگیز از شاهکار طبیعت که در آن غارها و چشمه‌های نمکی و قندیل‌های زیبا به فراوانی به چشم می‌خورد به‌همین جهت همه ساله تعداد زیادی گردشگر برای دیدن این پدیده طبیعی به منطقه سفر می‌کنند.

شکل ۴-۱۲- گنبد نمکی جاشک - شهرستان‌های (دیر - دشتی)

۳- نخلستان‌ها : گرچه نخلستان‌ها یک پدیده کاملاً طبیعی نیستند، اما وجود نزدیک ۱۰ میلیون اصله درخت خرما و استقرار آنها در مسیر رودها و جاده‌ها مناظر فوق‌العاده زیبا و دیدنی را به وجود آورده است که نظیر آن از نظر تراکم و نحوه استقرارشان در هیچ جای ایران نمی‌توان مشاهده کرد، بیشتر این نخلستان‌ها در شهرستان دشتستان، تنگستان، جم و دشتی قرار دارد و به همین جهت استان بوشهر را سرزمین نخل و دریا می‌نامند.

شکل ۵-۱۲- نخلستان‌های استان بوشهر (تنگستان)

برای مطالعه

جاذبه‌های طبیعی استان

جدول ۱-۱۲- جاذبه‌های طبیعی استان

شهرستان	مکان	جاذبه‌های طبیعی
دیر و دشتی	غارهای کوه نمک (جاشک)	غارها
جم	سُنبلِی	
دشتستان	کورسک	
گناوه	تودیو	آبشارها
دشتستان	رود فاریاب	
	آخوره	
	تل سرکوب	
دشتستان	زیراه	چشمه‌ها آب‌های گرم معدنی
تنگستان	آقا میر احمد	
دشتی	آب بابا (اوبا)	
دیر	گنوی	
دشتستان	چشمه‌های دالکی	
دشتستان	تنگ فاریاب	
تنگستان	بنیان (بنیون)	

شکل ۱۲-۶- چشمه های آبگرم اهرم - تنگستان

شکل ۱۲-۸- کوه پردیس - جم

شکل ۱۲-۷- نخلستان های آبخس - دشتستان

شکل ۱۲-۱۰- قندیل های گنبد نمکی جاشک (دیتر- دشتی)

شکل ۱۲-۹- آبشار رود فاریاب - دشتستان

پارک‌های ملی و مناطق حفاظت شده

در استان بوشهر دو پارک ملی و چند منطقه حفاظت شده وجود دارد که در نوع خود بی‌نظیرند؛ زیرا شرایط طبیعی، چون کوهستان و دریا، رودخانه، جنگل و بیشه‌زار و تالاب، شرایط بسیار مساعدی را برای زندگی جانوری و گیاهی فراهم کرده است، که خود می‌تواند باعث جذب گردشگران زیادی شود، این مناطق عبارت‌اند از:

الف) پارک ملی نای بند - شهرستان کنگان

ب) پارک ملی دریایی نخیلو - شهرستان دیر

ج) منطقه حفاظت شده (تالاب حله) در شهرستان بوشهر

د) منطقه حفاظت شده خارک و خارگو در شهرستان بوشهر

ه) منطقه حفاظت شده مُند در بخش بردخون شهرستان دیر.

جنگل حرا: انبوه‌ترین جنگل‌های حرا مربوط به استان هرمزگان و مخصوصاً جزیره قشم است، اما حد شمالی این جنگل‌ها در استان بوشهر واقع است، در این میان، پارک جنگلی نای بند، یکی از زیباترین مناظر طبیعی در سواحل استان بوشهر، در شهرستان کنگان قرار دارد.

همچنین این جنگل‌ها در منطقه بیدخون (شهرستان کنگان)، خور بردستان و مل‌گنزه (شهرستان دیر) و دهانه مند گسترش دارند که با مدیریت صحیح می‌توانند در آینده قطب گردشگری استان بوشهر باشند.

شکل ۱۱-۱۲- پوشش گیاهی و زندگی جانوری مناطق حفاظت شده مُند و خاییز

بیشتر بدانیم

پارک‌های ملی و مناطق حفاظت شده به محدوده‌ای از اراضی مستعد کشور اعم از جنگل، مرتع، کوهستان یا آب‌های واقع در آنها گفته می‌شود که در آن، به منظور حفظ همیشگی زندگی جانوران و گیاهان و تکثیر آنها مقرراتی برقرار است، تیراندازی و شکار جز در موارد استثنایی، چرای دام‌ها، بریدن درختان و تولید زغال چوب و بوته‌کنی در آنها ممنوع است. (در محدوده‌های حفاظت شده چرای دام به کلی ممنوع نیست).

تالاب: در لغت به معنای آبگیر یا استخر و برکه، محلی است که آب رود یا چشمه یا باران در آن جمع می‌شود و راکد می‌ماند. یکی از زیباترین تالاب استان بوشهر، تالاب حله است.

شکل ۱۲-۱۲- پرندگان و پوشش گیاهی منطقه حفاظت شده مند

(ب) جاذبه‌های انسانی: نواحی جنوبی ایران به خصوص استان‌های خوزستان و بوشهر، جزء نخستین زادگاه‌های تمدن بشری است، اما به دلیل شرایط اقلیمی (رطوبت و تبخیر زیاد و تأثیر فرسایش) تعداد کمی از میراث چند هزار ساله، از دولت‌های باستانی ایلام، هخامنشیان، اشکانیان، ساسانیان و دوره بعد از اسلام و قرون اخیر مخصوصاً افشاریه، زند، قاجار، پهلوی اول، باقی مانده که باعث شده استان بوشهر یکی از قطب‌های گردشگری در سطح ملی و جهانی تبدیل شود. از میان صدها اثر تاریخی استان بیش از ۲۷۲ اثر در فهرست ملی به ثبت رسیده است.

جاذبه‌های انسانی گردشگری

مذهبی - فرهنگی

باستانی - تاریخی

شکل ۱۳-۱۲- عمارت امیریه مربوط به دوره قاجار (شورای شهر کنونی) - بندر بوشهر

برای مطالعه

عمده‌ترین آثار باستانی استان بوشهر

- ۱- آثار باقی مانده از ریشهر (قلعه و تل بی تل) مربوط به دوره ایلامی در بندر بوشهر
- ۲- گور دختر: مربوط به دوره هخامنشی - دشتستان
- ۳- کاخ بردک سیاه و محوطه باستانی سعد آباد - دشتستان
- ۴- قبور بالمیریان - دوره ساسانی - جزیره خارک
- ۵- نیایشگاه مُند - دوره ساسانی - خورموج - دشتی
- ۶- کوشک اردشیر - دوره ساسانی - دشتستان
- ۷- خرابه‌های بندر سیراف - دوره ساسانی - اسلامی شهرستان کنگان
- ۸- تل گوری و پناهگاه مال قائد - دوره ساسانی - شهرستان گناوه

شکل ۱۵-۱۲- کوشک اردشیر مربوط به دوره ساسانی - دشتستان

شکل ۱۴-۱۲- گور دختر مربوط به دوره هخامنشیان - دشتستان

شکل ۱۶-۱۲- خرابه‌های بندر باستانی سیراف مربوط به دوره ساسانی - سیراف، شهرستان کنگان

بیشتر بدانیم

بندر باستانی تاریخی سیراف

سیراف به فاصله ۲۴۰ کیلومتری جنوب شرقی بندر بوشهر، کنار ساحل قرار گرفته است. روزگاری مهمه ناخدایان، جاشوها و بازرگانان، این بندر را یکی از پر جوش و خروش ترین بنادر جهان ساخته بود، اما امروز خاموشی و آرامش پایان ناپذیر، ویرانه‌های آن را در آغوش گرفته است. بیشتر اطلاعات ما از گذشته این بندر بزرگ، از نوشته‌های مورخانی مانند سلیمان سیرافی، مسعودی، استخری، ابن بلخی، مقدسی و یاقوت حموی گرفته شده است. بنای شهر سیراف، با توجه به سابقه تاریخی آن و کشفیات باستان‌شناسی که قدمت این بندر را به دوره ساسانی می‌رساند، به اردشیر بابکان نسبت داده شده است.

در کاوش‌های سیراف، مراکزی چون کارخانه روغن‌کشی نهنگ، کاروان سراها، انبارهای کالا، حمام، مراکز نظامی زرادخانه و همچنین بناهای عمومی، مانند مسجد جامع شهر که از سه سو با بازار بزرگ شهر مرتبط بوده است.

شکل ۱۷-۱۲- نمایی از بندر سیراف

این بندر عظیم در دو زلزله ای که در سال های ۳۶۷ و ۳۹۸ هجری رخ داد ویران شد و امروزه ویرانه های آن در کنار بندر کوچک سیراف (طاهری) مشاهده می شود.

بناهای تاریخی استان بوشهر

عمارت تاریخی «میلک» «میلک» التجار بوشهری - بوشهر

دژ، کاروان سرای مشیر الملک - برازجان

برج قلعه (قلعه محمدخان)
خورموج - دشتی

قلعه زایر خضرخان تنگستان - اهرم

آب انبار قوام - بوشهر

شکل ۱۸-۱۲- تصاویری از بناهای تاریخی استان بوشهر

برای مطالعه

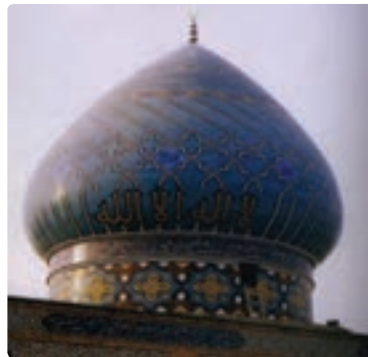
عمده‌ترین بناهای تاریخی استان

این بناها شامل: عمارت‌ها و کاخ‌ها (مربوط به دوران تاریخی افشار، زندیه، قاجار و پهلوی) حمام‌های تاریخی، پل‌ها، کاروانسراها و آب‌انبارها، که گردشگران زیادی را به خود جلب می‌نماید. عمده‌ترین آنها به قرار زیر است:

- ۱- عمارت یا کاخ بزرگ ملک (قاجار) بندر بوشهر
- ۲- مدرسه سعادت (قاجار) بندر بوشهر
- ۳- مسجد جامع (جمعه) (اواخر افشار) بوشهر
- ۴- بافت تاریخی مرکز شهر بوشهر (افشار - زند قاجار، پهلوی)
- ۵- آب‌انبار قوام (قاجار) بوشهر
- ۶- کاروانسرای بزرگ مشیرالملک (دژ) برازجان (قاجار)
- ۷- کاروانسرای دالکی (قاجار) دشتستان
- ۸- قلعه نصوری (قاجار) شهرستان کنگان
- ۹- عمارت شیرینه و قلعه محمدخان دشتی (قاجار) خورموج
- ۱۰- قلعه و مسجد بردستان (قرون اولیه اسلامی) دیر
- ۱۱- حمام تاریخی جم (قاجار) شهرستان جم
- ۱۲- خانه شهید رئیس‌علی دلواری - دلوار - تنگستان (اواخر قاجار)
- ۱۳- قلعه زایر خضرخان (کلات اهرم) قاجار - اهرم تنگستان
- ۱۴- قلعه آقاخان لیراوی (قاجار) شهرستان دیلم
- ۱۵- حسینیه خان (قاجار) بندر ریگ - شهرستان گناوه
- ۱۶- بقعه شیخ منصور خزایی (دوره اسلامی) زیارت دشتستان

امام زاده محمد حنیفه - جزیره خارک

امام زاده سید عبدالمهین - بوشهر

امام زاده شاهزاده ابراهیم - دشتستان

امام زاده سلیمان بن علی - گناوه

شکل ۱۹-۱۲- امامزاده‌ها اصلی‌ترین مکان‌های زیارتی استان

جاذبه‌های فرهنگی - مذهبی

زیارتگاه‌ها: امامزاده‌ها و بقاع متبرکه اصلی‌ترین مکان‌های زیارتی‌اند که در سراسر استان پراکنده شده‌اند و در مناسبت‌های

مذهبی علاقه‌مندان را به سوی خود می‌کشانند. از جمله آنها:

امامزاده محمد حنیفه در جزیره خارک، امامزاده سید عبدالمهیمن در بوشهر، امامزاده شاهزاده ابراهیم و امامزاده شاه پسر مرد

در دشتستان و امامزاده سلیمان بن علی در گناوه.

مساجد و مدارس: علاوه بر امامزاده‌ها و بقاع متبرکه، استان بوشهر دارای مساجد تاریخی و زیباست. از جمله: مسجد

تاریخی بردستان دیر (مربوط به قرن نهم هجری) مسجد جمعه (مربوط به اواخر دوره افشار) و مسجد شیخ سعدون در بوشهر

(اواخر زند و قاجار) همچنین مدرسه سعادت بوشهر تأسیس ۱۲۷۸ هجری شمسی یکی از قدیمی‌ترین مدارس ایران محسوب

می‌شود.

کلیساها: در استان بوشهر دو کلیسای تاریخی به نام‌های کلیسای ارامنه گریگوری مربوط به قرن نوزدهم میلادی (۱۸۱۹) و

کلیسای ظهور مقدس (۱۹۱۱ میلادی) وجود دارد.

مسجد بردستان - یکی از قدیمی ترین مساجد جنوب ایران مربوط به قرن نهم هجری - دیر

مدرسه سعادت بوشهر مربوط به دوره قاجار

کلیسای آرامنه گریگوری بوشهر (تصاویر پس از بازسازی)

شکل ۲۰-۱۲- تصاویری از بناهای تاریخی فرهنگی استان

موزه‌ها: موزه شهید رئیس علی دلواری (در دلوار تنگستان) که آثار ارزنده‌ای از مبارزات ضد استعماری شهید رئیس علی دلواری و مردم استان بوشهر را به نمایش گذاشته است، موزه مردم‌شناسی، موزه دریانوردی ایران که در نوع خود کم نظیر است و موزه علمی و تاریخی مدرسه سعادت در بوشهر، همه ساله عده زیادی از گردشگران داخلی و خارجی را به خود جلب می کنند.

جدول زیر را برای شهرستان محل زندگی خود تکمیل کنید.

شهرستان	جاذبه های طبیعی		جاذبه های انسانی	
	۱	۲	مذهبی	تاریخی فرهنگی
۱-	۱-	۱-	۱-	۱-
۲-	۲-	۲-	۲-	۲-
۳-	۳-	۳-	۳-	۳-
۴-	۴-	۴-	۴-	۴-
۵-	۵-	۵-	۵-	۵-

برای مطالعه

مناطق عمده گردشگری استان بوشهر

جدول ۲-۱۲ - مناطق عمده گردشگری استان بوشهر

نام شهرستان	مناطق گردشگری
بوشهر	پارک های ساحلی دریا - سواحل آرام بندرگاه - پارک جنگلی چاه کوتاه - پارک شغاب - پارک دانشجو - بافت قدیم بوشهر - بازار قدیم بوشهر - قلعه و آثار تاریخی ریشهر - پارک لیان - پارک مرجان - پارک سیادت - ساختمان مدرسه سعادت - موزه دریانوردی - موزه مردم شناسی - عمارت امیریه - کلیسای ارامنه - عمارت سبزاباد - عمارت ملک - عمارت حاج رئیس - گورستان سربازان انگلیسی - مسجد جمعه - آثار باستانی خارک
دشتستان	پارک جنگلی سرکره - نخلستان آبخش - سد رئیس علی دلواری - چشمه آب گرم دالکی - غار چهل خونه (سعدآباد) - امامزاده شاهزاده ابراهیم - دژ برازجان - گور دختر (تنگ ارم) - کوشک اردشیر (تنگ ارم) - کاخ هخامنشی بردک سیاه
گناوه	پارک گردشگری ساحلی - جزیره میر مهنا (بندر ریگ) - جزیره جنوبی (بندر ریگ) - امامزاده سلیمان بن علی - حسینیه خان بندر ریگ - زیارتگاه بی مره - غار تودیو (نزدیک روستای قاتد حیدری) مرکز خرید گناوه
دشتی	قلعه خورموج - کلات مند - قلعه دختر - عمارت شیرینه - قلعه دارابخان - امامزاده پیر چل گزو - امام زاده هاشم (احشام قائدها)
کنگان	بندر طاهری (سیراف قدیم) - قلعه طاهری - گور دخمه - ساحل کوهستانی دریا - پارک ملی نایبند
دیر	مسجد بردستان (قدیمی ترین مسجد استان) - قلعه بردستان - ساحل دریای بردخون و دیر - ساحل رودخانه مند - امامزاده سید جمال الدین - بقعه شاه سید فرج الله (معرف به امیر ایوان) - بندر بزرگ صیادی دیر
تنگستان	موزه شهید رئیس علی دلواری - قلعه زایر خضرخان - چشمه آب گرم میر احمد - چشمه آب گرم اهرم - چشمه آب گرم فوچرک - تفرجگاه های سر سبز خائیز - سواحل دریا - سد انحرافی اهرم - تل بردی
جم	کوه پدری (پردیس) - مناظر زیبای گود لِح (گود لِحیبید خوار) - جنگل گلو بردکان - تپه چگاسه - قره چناق (رشته قناتی که بیش از ۲۰۰ سال قدمت دارد) - گلو کلات - پارک جام جم - پارک پردیس - حمام دوره قاجار - امامزاده بی بی بانو - حسینیه شاه نشین - قلعه حیدری
دپلم	پارک گردشگری ساحلی - شهر تاریخی سی نیز (شی نیز) - شهر تاریخی مهروبان - بندر حماد - قلعه حصار - مرکز خرید دپلم

برای مطالعه

روستاهای هدف گردشگری استان بوشهر

جدول ۳-۱۲- روستاهای هدف گردشگری استان بوشهر

شهرستان بوشهر	شهرستان بوشهر	چاهکوتاه	۱
بخش سعدآباد	شهرستان دشتستان	دوردگاه	۲
بخش تنگ ارم	شهرستان دشتستان	رودفاریاب	۳
بخش امام حسن	شهرستان دیلم	حصار	۴
بخش سعدآباد	شهرستان دشتستان	شول	۵
بخش عسلویه	شهرستان کنگان	هاله (نای بند)	۶
بخش مرکزی	شهرستان تنگستان	گشی (خاییز)	۷
بخش بندر ریگ	شهرستان گناوه	جزیره شمالی	۸

بیشتر بدانیم

چند نکته پیرامون گردشگری :

۱- گردشگران تنها برای بازدید آثار تاریخی به سرزمین‌های دیگر سفر نمی‌کنند، بلکه عده زیادی از آنان عاشق طبیعت‌اند و از دیدن کوه، جنگل، بیابان، آبشار، دریاچه سواحل دریاها و حتی شکوفه زدن گیاهان لذت می‌برند (اکوتوریسم).

۲- نفت و گاز جهان روزی به پایان می‌رسد، اما گردشگری نه تنها از بین نمی‌رود؛ بلکه روز به روز توسعه یافته و مدرن‌تر می‌شود.

۳- افزایش شمار گردشگران، نقش مهمی در خودباوری و رشد و تقویت هویت ملی و دینی دارد پس انتظار می‌رود که شما دانش‌آموزان عزیز، ضمن حفظ و حراست از این ثروت ملی برای این نسل و نسل‌های آینده در معرفی آنها به سایر هموطنان خود کوشا باشید.

راهکارهای توسعه گردشگری در استان بوشهر

- ۱- بهبود و توسعه زیرساخت‌ها: مانند راه‌های ارتباطی، هتل‌ها، مسافرخانه‌ها، اقامتگاه‌ها
- ۲- دسترسی به خدمات ارزان و با کیفیت، هتل‌ها، رستوران‌ها، اقامتگاه‌ها و مراکز تفریحی و سرگرمی و تأمین آرامش و آسایش گردشگران

فعالیت

برای پیشرفت و توسعه گردشگری در استان چه پیشنهادهای و راهکارهایی ارائه می‌دهید؟

- ۱-
- ۲-
- ۳-

درس ۱۳ توانمندی‌های اقتصادی استان

آیا جایگاه استان بوشهر، در عرصه اقتصادی کشور، متناسب با ظرفیت‌های انسانی و طبیعی آن است؟ استان بوشهر با توجه به مجاورت با خلیج فارس، منابع عظیم نفت و گاز و شرایط مطلوب آب و هوایی در فصل سرد سال و با تکیه بر توسعه نیروی انسانی خود، نقش برجسته‌تری را در عرصه اقتصادی کشور به عهده دارد. در این درس، فعالیت‌های اقتصادی استان در سه بخش کشاورزی، صنعت و خدمات را مورد بررسی قرار خواهیم داد.

۱- توانمندی‌های بخش کشاورزی

اگر چه کمبود بارش و نامناسب بودن خاک محدودیت‌هایی را برای بخش کشاورزی در مناطقی از استان، ایجاد کرده است، اما با تولید محصولات خارج از فصل، تولید محصولات گرمسیری، صیادی و پرورش آبزیان موقعیت متمیزی را ایجاد کرده است.

بیشتر بدانیم

از کل مساحت دشت‌ها و جلگه‌های استان که ۱/۸ میلیون هکتار است ۱۷ درصد به کشت انواع محصولات کشاورزی اختصاص یافته است. تأمین سرمایه کافی و آموزش‌های لازم و بهبود شیوه‌های بهره‌برداری از آب و خاک، می‌تواند سطح زیر کشت استان را افزایش دهد.

برداشت گوجه فرنگی از مزارع

کشت و برداشت مکانیزه

کشت و برداشت مکانیزه

آلوئورا

تولید نهال گلخانه‌ای

گندم آبی

شکل ۱-۱۳- کشاورزی در استان

پرسش

- ۱- در شهرستان محل زندگی شما چه محصولاتی کشت می‌گردد؟
- ۲- چه عواملی موجب کاهش تولید محصولات کشاورزی در محل زندگی شما شده است؟ راهکارهای شما برای جبران این محدودیت‌ها چیست؟

الف) زراعت

زمین‌های زراعی استان در دشت‌ها و جلگه‌های استان پراکنده شده‌اند. دشت‌های حاصلخیزی نظیر دشت پلنگ، لاور، بوشکان، آبدان، جم و ... و جلگه‌های مستعدی چون دالکی، شاپور و مند، امکان تولید محصولات کشاورزی را فراهم نموده است. مهم‌ترین محصولات زراعی استان شامل گوجه فرنگی، صیفی جات، گندم و جو، انواع سبزی، تنباکو، کنجد و ... است.

— گوجه فرنگی : در بین محصولات زراعی استان این محصول به دلیل مقدار و کیفیت و همچنین زمان کشت جایگاه بالایی دارد. گوجه فرنگی تولید شده استان در فصل سرد سال به تمام نقاط کشور ارسال می‌شود.

بزرگ‌ترین مراکز تولید گوجه فرنگی استان شامل بخش آبدان و بردخون در شهرستان دیر، بخش کاکي، شنبه در شهرستان دشتی، بخش بوشکان در شهرستان دشتستان و شهرستان جم است. اکنون استان بوشهر قطب اول تولید گوجه فرنگی خارج از فصل در کشور است.

بیشتر بدانیم

یکی از زمینه‌های جدید در بخش کشاورزی و استفاده بهینه از منابع آب و خاک، گسترش کشت گلخانه‌ای است. در سال‌های اخیر کشت گلخانه‌ای در استان گسترش یافته است.

شکل ۲-۱۳- کشت گلخانه‌ای گوجه فرنگی

ب) باغداری

کشاورزان استان بوشهر علاوه بر زراعت به امر باغداری نیز اشتغال دارند. در این استان محصولات باغی نظیر خرما، کنار پیوندی و برخی مرکبات پرورش می‌یابد. با توجه به اهمیت اقتصادی و جایگاه تولید خرما، در استان بوشهر، تولید این محصول را مورد بررسی قرار می‌دهیم.

— **خرما**: تولید خرما از دیرباز در استان ما متداول بوده است. به گونه‌ای که علاوه بر جایگاه اقتصادی بخشی از فرهنگ مردم استان را نیز شکل داده است.

استان بوشهر دومین تولید کننده خرمای ایران است. (به جدول ۱-۱۳ نگاه کنید).

جدول ۱-۱۳- سطح زیر کشت و تولید خرما به تفکیک استان‌های کشور در سال ۱۳۸۴

هزار تن	هزار هکتار	استان‌های تولید کننده خرما
۱۴۷	۲۸/۸	بوشهر
۱۴۳	۲۵/۳	هرمزگان
۱۴۵	۲۷/۴	خوزستان
۱۳۹	۱۹	کرمان
۵۷۴	۱۰۰/۱	کشور ایران

شکل ۳-۱۳- تصاویری از نخلستان‌های استان و برداشت محصول از آن

شکل ۴-۱۳- کنار پیوندی از محصولات صادراتی بخش کشاورزی استان بوشهر

برای مطالعه

جدول ۲-۱۳- سطح زیر کشت باغات استان به هکتار به تفکیک شهرستان

شهرستان	آبی	درصد	دیم	درصد	جمع	درصد
بوشهر	۳۷۸/۸	۱/۰۵	۱۹	۶۷	۳۹۷/۸	۱/۰۳
تنگستان	۲۷۴۳/۵	۷/۶۳	۴۵۰	۱۶/۰۷	۳۱۹۳/۵	۸/۲۴
جم	۳۰۰۴	۸/۳۶	۷۰	۲/۵۰	۳۰۷۴	۷/۹۳
دشتستان	۲۶۸۷۶	۷۴/۷۶	۲۵۳	۹/۰۳	۲۷۱۲۹	۷۰/۰۱
دشتی	۱۰۷۰	۲/۹۸	۱۲۰۰	۴۲/۸۳	۲۲۷۰	۵/۸۶
دیر	۴۰۷/۵	۱/۱۳	۲۸۱	۱۰/۰۳	۶۸۸/۵	۱/۷۸
دیلم	۰	۰/۰	۸۵	۳/۰۳	۸۵	۰/۲۲
کنگان	۳۱۹	۰/۸۹	۷۰	۲/۵۰	۳۸۹	۱/۰۰
گناوه	۱۱۵۰	۳/۲	۳۷۴	۱۳/۳۵	۱۵۲۴	۳/۹۳
کل استان	۳۵۹۴۸/۸	۱۰۰	۲۸۰۲	۱۰۰	۳۸۷۵۰/۸	۱۰۰

توانمندی های استان

چنان که در جدول ۲-۱۳ می بینید شهرستان دشتستان با مجموع ۷۰/۰۱ درصد، بالاترین سطح زیر کشت باغات استان را به خود اختصاص داده است.

پرسش

- ۱- در شهرستان محل زندگی شما کدام محصولات باغی تولید می شود؟ موارد مصرف این محصولات چیست؟
- ۲- آیا در محل زندگی شما صنایع تبدیلی تولیدات کشاورزی وجود دارد؟

برای مطالعه

در سال ۲۰۰۵ میلادی، تولید خرماي جهان حدود ۵/۵ میلیون تن بوده است که کشور مصر با تولید ۱۱۷۰ هزار تن و عربستان با ۹۰۰ هزار تن و ایران با ۸۸۰ هزار تن مقام اول تا سوم را در اختیار داشته اند (آمار فائو). خرما در سراسر جهان به صورت تازه خوری، شیرینی، شکلات، مصارف صنعتی و دامی مورد استفاده قرار می گیرد.

فعالیت

مردم استان بوشهر از تمام اجزای نخل در جنبه های مختلف زندگی خود استفاده می کنند. در این باره تحقیق کنید و با تهیه تصاویر در مدرسه ارائه دهید.

بیشتر بدانیم

در استان بوشهر ۱۵۰ نوع واریته خرما شناسایی شده است، که به ترتیب کبکاب با ۷۵ درصد و زاهدی (قصب) با ۶ درصد، شهبایی و خاصویی هر کدام با ۳ درصد و شکر و خنیزی و استعمران (سمرون) هر کدام با ۲ درصد از مهم ترین این گونه ها هستند.

ج) صید و پرورش آبزیان

استان بوشهر با دارا بودن شرایط اقتصادی، اجتماعی، فرهنگی و بستر مطلوب طبیعی (صیدگاه های مختلف، تنوع آبزیان و اراضی مستعد پرورش میگو) یکی از استان هایی است که بهترین امکانات را برای توسعه صید و پرورش آبزیان در اختیار دارد.

— **صیادی**: در استان بوشهر ۲۳ بندر صیادی با ظرفیت تخلیه ۱۸۰ هزار تن ماهی و میگو در سال در حال فعالیت اند و میزان صید استان، حدود ۴۰۵۰۰ تن است.

میزان صید استان طی سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۴ کاهش چشمگیری یافته و از ۱۶ درصد کل کشور به ۱۱ درصد رسیده است. این در حالی است که سهم تعداد شناورها و تعداد صیادان استان به نسبت کل کشور بالاتر بوده و نشان از بهره‌وری پایین در استان است.

شناورهای سنتی (صیادی و تجاری)

ماهی حلوا

بندر صیادی دیر

میگو

شکل ۵-۱۳- صیادی در استان

— **پرورش آبزیان:** اولین مرکز تکثیر میگو در سال ۱۳۶۹ در بندر بوشهر راه‌اندازی شد. سپس واگذاری زمین جهت پرورش میگو از سال ۱۳۷۲ آغاز گردید.

تا پایان سال ۱۳۸۵ تعداد ۹ سایت پرورش میگو در استان دایر شد. اما متأسفانه از سال ۱۳۸۴ به دلیل شیوع بیماری لکه سفید تولید میگوی پرورشی استان بسیار کاهش یافته است. خوشبختانه تولید گونه‌های مقاوم در برابر این بیماری امید به احیای مجدد این بخش را افزایش داده است. به گونه‌ای که اکنون استان بوشهر رتبه اول تولید میگوی پرورشی کشور را در اختیار دارد.

توانمندی‌های استان

پرورش ماهی در قفس

شکل ۶-۱۳- پرورش آبزیان در استان

شکل ۷-۱۳- پرورش زنبور در استان

د) دامداری و دامپروری: دامداری در کنار زراعت و باغداری به عنوان حرفه‌ای اصلی یا تکمیلی در تمام طول تاریخ در روستاهای استان متداول بوده است. ضعف روزافزون مراتع استان، دامداری سنتی را با مشکل روبه‌رو کرده است. نیازهای پروتئینی استان از طریق توسعه دامپروری صنعتی فراهم شده است.

دامداری سنتی

دامپروری صنعتی

شکل ۸-۱۳- تصاویری از دامپروری صنعتی

۲- صنعت و معدن

الف) معدن :

تولیدات بخش معدن استان شامل شن، ماسه، سنگ لاشه، گچ، نمک و مارن است. شهرستان کنگان ۲۹/۸ درصد کل ذخایر معدنی استان را به خود اختصاص داده است. شهرستان‌های دیر با ۲۱ درصد و دشتی با ۲۰ درصد در جایگاه بعدی قرار دارند.

فعالیت

لیستی از منابع معدنی موجود در محل زندگی خود فراهم کرده و وضعیت بهره‌برداری از آنها را شرح دهید.

ب) منابع نفت :

بر اساس اطلاعات ارائه شده در سال ۱۳۸۶، ذخایر شناخته شده نفت در کشور، حدود ۱۴۰ میلیارد بشکه تخمین زده شده است. از این میزان ذخیره میادین استان حدود ۵۵ میلیارد بشکه، یعنی ۴۰ درصد کل ذخایر نفت کشور است.

برای مطالعه

میادین نفتی استان در دو حوزه فلات قاره و خشکی قابل تقسیم و بررسی است.

۱- حوزه فلات قاره شامل :

الف) ناحیه نفتی بهرگان (میدان‌های هندیجان، بهرگانسر، نوروز و سروش)

ب) ناحیه نفتی خارک (میدان‌های فروزان، ابوزر، درود و اسفندیار)

البته میادین نفتی پارس جنوبی و فردوسی نیز در محدوده سرزمینی استان بوشهر قرار دارند.

۲- حوزه نفتی خشکی شامل :

میادین کوه مند و کوه کاکلی در شهرستان‌های دشتی و نرگسی و بوشکان در شهرستان دشتستان

آیا می‌دانید !

ذخایر ثبت شده نفت خام جهان در سال ۲۰۰۵ میلادی حدود ۱۲۰۰/۷ میلیارد بشکه بوده که ۱۳۷ میلیارد آن (۱۱/۴ درصد) متعلق به کشور عزیزمان ایران بوده است.

شکل ۹-۱۳- حوزه نفتی فلات قاره

شکل ۱۰-۱۳- جزیره خارک

شکل ۱۱-۱۳- سکوه‌های نفتی فراساحلی (دریایی)

ج) منابع گاز

در حالی که کشور ایران ۱۵/۶ درصد کل ذخایر گاز جهان را در اختیار دارد، استان بوشهر ۵۰ درصد ذخایر گازی کشور ایران را داراست.
مهم‌ترین میادین گازی استان و کشور شامل: میادین پارس جنوبی، نار، کنگان و پارس شمالی است.

بیشتر بدانیم

– میدان گازی پارس جنوبی بزرگ‌ترین میدان گاز مستقل جهان است که بر روی خط مرز دریایی ایران و قطر قرار دارد. سهم ایران از ذخایر این میدان ۱۴/۲ میلیارد مترمکعب گاز و ۱۸ میلیارد بشکه میعانات گازی است. این حجم، ۷ درصد کل ذخایر جهانی و ۳۸/۶ درصد ذخایر گازی کشور را در برمی‌گیرد.
میدان گازی پارس شمالی در ۱۲۰ کیلومتری جنوب شرقی شهر بوشهر، در فاصله ۱۰ تا ۱۵ کیلومتری ساحل و در عمق ۱۰ تا ۲۰ متری آب‌های خلیج فارس قرار دارد. ذخیره گاز این میدان حدود ۵۸/۹ تریلیون فوت مکعب تخمین زده شده است.
میادین گازی گلشن و فردوسی نیز از دیگر میادین گازی استان بوشهرند.

در حال حاضر توسعه و بهره‌برداری از میدان گازی پارس جنوبی بزرگ‌ترین پروژه انرژی کشور است و به این منظور ۲۸ فاز مجزا در نظر گرفته شده است.
اهداف توسعه این میدان گازی عبارت‌اند از: تأمین گاز مصرفی کشور، تزریق به میادین نفتی، تأمین خوراک پتروشیمی و صادرات گاز به سایر کشورها.

پرسش ؟

این میادین عظیم خدادادی در بهبود زندگی شما چه نقشی داشته‌اند؟ نقش این منابع در آینده استان چه خواهد بود؟

فعالیت

با توجه به منابع عظیم نفت و گاز کدام صنایع پایین دستی می‌تواند در استان شکل گیرد؟ نتیجه تحقیق خود را به کلاس ارائه دهید.

صنعت

الف) صنایع نفت - گاز و پتروشیمی

استان بوشهر قطب فعالیت‌های صنایع نفت، گاز و پتروشیمی کشور است. اولین پالایشگاه گاز استان به نام پالایشگاه ولی عصر جم در سال ۱۳۶۴ به بهره‌برداری رسید.

محصولات تولیدی این پالایشگاه جهت مصارف داخلی و صادرات به خارج کشور مورد استفاده قرار می‌گیرد. با توسعه میدان گازی پارس جنوبی و تأسیس منطقه ویژه انرژی پارس تاکنون فازهای پالایشگاهی متعدد افتتاح شده است. صنایع پتروشیمی استان نیز با حجم سرمایه‌گذاری عظیم توسعه یافته و استان را به بزرگ‌ترین مرکز تولیدات پتروشیمی کشور تبدیل کرده است.

در حال حاضر اولین پالایشگاه نفت استان در شهرستان گناوه در حال ساخت است که ضمن ایجاد اشتغال و تأمین بخشی از نیازهای داخلی امکانات صادرات فرآورده‌های نفتی را نیز ایجاد خواهد کرد.

شکل ۱۲-۱۳- تأسیسات گازی پارس جنوبی

— منطقه ویژه اقتصادی بوشهر

این مرکز در ۲ فاز و در ۸ کیلومتری بندر بوشهر، در کنار بزرگراه بوشهر – شیراز تأسیس شده است.

اهداف منطقه اقتصادی بوشهر شامل :

- ۱- توسعه صنعتی استان
- ۲- پشتیبانی از صنایع استان از طریق تأمین کالاهای مورد نیاز آنها
- ۳- توسعه بازرگانی استان با امتیازات منطقه ویژه اقتصادی

— مزیت‌های منطقه ویژه اقتصادی بوشهر :

- ۱- امکان پردازش کالا و ایجاد ارزش افزوده
- ۲- امکان انتقال و صادرات کالا از این طریق
- ۳- امکان ورود کالا با برخورداری از معافیت گمرکی و سود بازرگانی
- ۴- امکان انتقال سریع کالا از طریق دریا، هوا، راه‌های زمینی و راه آهن.

(ب) شرکت صنایع دریایی ایران (صدرا)

این شرکت در سال ۱۳۴۷ تأسیس شده و پس از انقلاب، توسعه چشمگیری یافته است. مرکز عملیاتی این شرکت در جزیره

صدرا، در مجاورت بندر بوشهر قرار دارد. زمینه‌های فعالیت این شرکت عبارت‌اند از :

- ۱- ساخت و تعمیر کشتی‌های حامل کانتینر، نفت‌کش، یدک‌کش و لوله‌گذار
- ۲- ساخت سکوی حفاری دریایی (ثابت و شناور)
- ۳- لوله‌گذاری دریایی و خشکی

فعالیت

از یکی از واحدهای صنعتی استان بازدید کرده و گزارش بازدید را به همراه تصویر به صورت روزنامه دیواری

در مدرسه ارائه دهید.

(ج) صنایع ساختمانی

— صنایع سیمان : با توجه به فراوانی مواد اولیه، نیاز روز افزون استان و دسترسی به بازارهای خارجی، صنایع سیمان استان

در حال گسترش است. هم اکنون پنج کارخانه سیمان در استان احداث گردیده است.

— علاوه بر صنایع سیمان کارخانه‌های فراوانی در زمینه تولید انواع محصولات و مصالح ساختمانی نظیر ماسه، شن، گچ، آهک

و... در استان فعال هستند.

علاوه بر صنایع موجود، شرایط و امکانات طبیعی و انسانی استان وجود کدام صنایع را ممکن می‌سازد؟
شهرستان محل زندگی شما در زمینه ایجاد کدام صنایع امکانات بالقوه دارد؟

شکل ۱۳-۱۳- کارخانه بسته‌بندی خرما

۳- خدمات

الف) تجارت خارجی

بندر بوشهر، از دیرباز نقش مهمی در بازرگانی کشورمان ایران داشته است. در حال حاضر بندر بوشهر ۱۵ پست اسکله به طول ۲۲۳۰ متر و ۷ اسکله اختصاصی داراست. امروزه بندر بوشهر دومین بندر کشور از لحاظ حجم تخلیه و بارگیری کالاهای کانتینری است. بخش اعظم کالاهای صادراتی استان به مقصد کشورهای حاشیه خلیج فارس ارسال می‌شود که کشور قطر بالاترین میزان را به خود اختصاص داده است.

شکل ۱۴-۱۳- اسکله صادراتی بندر بوشهر

شکل ۱۵-۱۳- گمرک بندر بوشهر

شکل ۱۶-۱۳- تصویر ماهواره ای از اسکله بندر دیلم

— بندر جامع منطقه ویژه انرژی پارس

۱— مجتمع بندری پارس (خدماتی): وسعت بندر خدماتی حدود ۱۴۳ هکتار است و ظرفیت پذیرش کشتی‌های با ظرفیت ۸۰ هزار تن را دارد.

ظرفیت اسمی این بندر ۱۰ میلیون تن و دارای ۱۰ پست اسکله و امکان پذیرش هم‌زمان ۱۰ فروند کشتی را دارد.

۲— بندر پتروشیمی پارس: این بندر با ۱۵ پست اسکله و آب‌خور ۱۵ متر احداث شده است. ظرفیت اسمی این بندر ۳۰ میلیون تن در سال بوده و امکان پذیرش کشتی‌هایی با ظرفیت ۸۰/۰۰۰ تن را دارد.

بندر خارک

اسکله‌ها و بنادر موجود در جزیره خارک عمدتاً در زمینه تخلیه و بارگیری نفت خام و محصولات پتروشیمی فعال هستند. حجم تخلیه و بارگیری این بندر در سال ۱۳۸۵ حدود ۱۲۹ میلیون تن بوده و بزرگ‌ترین مرکز صادرات نفت خام کشور است.

صادرات: مهم‌ترین کالاهای صادراتی غیرنفتی استان شامل محصولات پتروشیمی و صنایع تبدیلی کشاورزی است. متأسفانه در سال‌های اخیر صادرات صنایع تبدیلی کشاورزی از استان به دلایل مختلف کاهش یافته است.

— صادرات مواد و فراورده‌های معدنی شامل شن، آهک دانه‌بندی، سنگ گچ و سیمان در رتبه بعدی قرار می‌گیرد.

— صادرات بخش صنعت استان شامل صنایع شیمیایی و سلولزی است.

پرسش ؟

۱— به نظر شما دلایل کاهش صادرات غیرنفتی در زمینه صنایع تبدیلی کشاورزی (به‌ویژه خرما و میگو) چیست؟ چه پیشنهادهایی برای بهبود این شرایط ارائه می‌دهید؟

خدمات و امکانات رفاهی

با توجه به نقش استان بوشهر در تولید ملی و حفظ و حراست از سرزمین عزیزمان ایران وضعیت ارائه خدمات در بخش‌های مختلف آن می‌تواند شرایط بهتری داشته باشد.

وسعت و جمعیت کم استان، حجم عظیم منابع و معادن و موقعیت جغرافیایی استان، امکان خدمات رسانی بهتر به مردم استان را برای مسئولان فراهم نموده است.

ارائه خدمات مطلوب به مردم استان، موجب افزایش دلگرمی، نشاط، تلاش، توسعه اجتماعی - اقتصادی، عشق بیشتر به سرزمین و وحدت ملی خواهد شد.

با توجه به آنچه خواندیم می‌توان گفت توسعه اقتصادی استان در آینده بر پایه‌های زیر استوار خواهد بود:

- ۱- توسعه صنایع نفت، گاز، پتروشیمی و فعالیت‌های مرتبط با آن
- ۲- توسعه کشاورزی با تأکید بر محصولات خاص (زارعت - باغداری - دامپروری - صیادی - آبی‌پروری و ...)
- ۳- گسترش صنایع تبدیلی و تکمیلی کشاورزی
- ۴- توسعه خدمات و رشد بازرگانی
- ۵- توجه به صنعت گردشگری و زیرساخت‌های لازم آن.
- ۶-

پرسش ؟

شما به این لیست بالا چه موارد دیگری را اضافه می‌نمائید؟